

Wat handig zo'n collectieplan!

Een collectieplan voor elke collectie.

Door **Annette Gaalman** 18 juni 2021

Steeds meer Brabantse erfgoedinstellingen staan stil bij hun collectiebeleid. Bij professionalisering van de organisatie hoort namelijk ook het goed nadenken over je collectie. Wat heb je, wat wil je en hoe doe je dat? Annette Gaalman, medewerker ondersteuning erfgoedveld bij Erfgoed Brabant, laat in deze blog zien hoe ook kleine instellingen veel plezier kunnen hebben van het opzetten van een collectieplan en daarmee een professioneel collectiebeleid.

Willem Frijhoff schrijft in: Ordelijk vergeten: het museum als geheugen van de gemeenschap (<https://research.vu.nl/ws/portalfiles/portal/73664252/18784>):

'Het archief of het museum ordent zelf niets. Het is niet méér dan een bewaarplaats. Er moeten mensen aan te pas komen om te selecteren, ordening aan te brengen en een zinvolle presentatie te bewerkstellingen. Eerst dan kan collectieve herinnering zich aan de voorwerpen hechten. En daar beginnen de problemen.'

Dit citaat geeft mooi weer waar we als koesteraars van erfgoed met zijn allen mee te maken hebben. We hebben met elkaar bewaarplaatsen gemaakt, we hebben door de tijd heen voorwerpen, foto's, documenten bewaard, waarvan we dachten: dat moet niet weg, dat herinnert ons aan ... Dat selecteren, en ordening aanbrengen, gebeurt vaak in eerste instantie zonder vooropgezet plan. Zo zijn foto's van carnaval vaker bewaard dan foto's van de kermis. En nog veel minder foto's van Kerst of Pasen treffen we aan in gedigitaliseerde fotocollecties in Brabant. Niet omdat een welbewuste beslissing werd genomen dat carnaval belangrijker was om te documenteren dan de kermis. Waarschijnlijk omdat carnavalsverenigingen zelf foto's maakten en verzamelden, en deze op zeker moment aanboden aan de heemkundekring om te bewaren. Terwijl mensen met hun kermiskiekjes niet spontaan

naar de heemkundekring stappen. De heemkundekring of het plaatselijke cultuurhistorische museum bewaart wat mensen uit de gemeenschap aanreiken als waardevol voor dat collectieve geheugen.

Zo zijn foto's van carnaval vaker bewaard dan foto's van de kermis. Niet omdat een welbewuste beslissing werd genomen dat carnaval belangrijker was om te documenteren dan de kermis. (...) De heemkundekring of het plaatselijke cultuurhistorische museum bewaart wat mensen uit de gemeenschap aanreiken als waardevol voor dat collectieve geheugen.

- Annette Gaalman

Op zeker moment is er dringend behoefte aan overzicht. Na (soms) jaren verzamelen raakt de opslag vol en dringt de vraag zich op: wat hebben we nu eigenlijk, en wat willen we ermee doen? Dan is het tijd voor een collectieplan. Zo'n collectieplan is niets anders dan het afgewogen en overzichtelijke antwoord op die twee vragen.

Wat hebben we nu eigenlijk?

Het eerste deel van een collectieplan bestaat uit een beschrijving van wat er is. Het kan heel handig zijn om dit in een schema te zetten. Dan heb je in een oogopslag overzicht.

Deelcollectie	Aantal	Onderwerp	Herkomst	Eigendom	Registratie	Toestand	Bewaaromstandigheden
Bidprentjes	ca. 10.000			ja	ja	goed	goed
Knipselarchief	29 archiefdozen	plaatselijk nieuws 1974-2018		ja	nee	goed	goed
Foto's	ca. 10.000	dorpsfeesten, basisschool, brandweer, monumenten, straatbeelden, dansschool	diverse dorpsfotografen	deels schenking, deels gedigitaliseerde foto's in bezit van dorpsgenoten	deels	goed, klein deel (dansschool) vervaagd en verkleefd (in plastic mappen)	goed
Documentatie	40 mappen en 17 dozen	bestuursarchieven, evenementen	lokale organisaties (carnavalsvereniging, harmonie, voetbalvereniging)	ja	deels (alleen van harmonie)	matig (deels aangetast)	goed
Voorwerpen	ca. 700	gereedschap, kandelaars en kerkbanken, huisraad	lokale timmerwerkplaats, touwslagerij, dorpsgenoten	het merendeel ja, maar niet vastgelegd; enkele bruiklenen	deels (in schriftje)	redelijk, een aantal voorwerpen kapot of niet compleet, houtworm?	slecht (opgeslagen in loods, optrekkend vocht)
Bibliotheek	ca. 1300	lokale geschiedenis		ja	nee	goed	goed

(/image/2021/6/18/schermafbeelding_2021_06_18_om_15_53_20.png%28%29%28E0F5BDAF8625463CE5DCED5938E42035%29.jpg).

Beschrijvend deel van het collectieplan. (Bron: Annette Gaalman, Erfgoed Brabant)

(<http://creativecommons.org/publicdomain/mark/1.0/deed.nl>).

Nu is het niet altijd even makkelijk om snel precies te weten wat je hebt en hoeveel. Maar maak in ieder geval een inschatting. Wat zijn de typen objecten die bewaard zijn? En over welke onderwerpen? En benoem in ieder geval om hoeveel dozen, kasten etc. het gaat. Een andere belangrijke vraag is: wat weet je over waar de spullen vandaan komen? Is daar een administratie van bijgehouden?

Deze laatste vragen lijkt misschien overbodig, omdat vaak alles geschonken is door mensen uit de gemeenschap. Maar toch is het beantwoorden van de vraag de sleutel tot wat je met de spullen kan doen. Heb je foto's, maar weet je niet wie de foto's gemaakt heeft? Dan kun je ze niet digitaal toegankelijk maken, want dan schend je misschien het auteursrecht (</document/461?slug=factsheet-auteursrecht>). Heb je voorwerpen, maar weet je niet meer van wie je ze gekregen hebt? Dan ken je misschien ook het verhaal niet meer dat erbij hoort en is er geen 'herinnering meer aan het voorwerp gehecht'.

Misschien is er geen administratie bijgehouden, maar is de herinnering nog wel in de organisatie. Heel vaak is dat het geval. Dan kun je dus alsnog deze gegevens gaan vastleggen.

Wat willen we ermee doen?

Je gaat als organisatie de balans opmaken. Na het creëren van het overzicht ga je ook een betekenis hechten aan elk object of elke groep objecten. Als organisatie heb je een doel geformuleerd, b.v. de geschiedenis van het dagelijks leven in de eigen plaats documenteren, onderzoeken en presenteren. Welke van de verzamelde objecten zijn echt van betekenis voor dit doel? Maak met elkaar een ranglijst: de belangrijkste zaken bovenaan en helemaal onderaan de objecten die weliswaar bewaard zijn, maar waarvan je nu achteraf denkt: 'Waarom hebben we dat eigenlijk? Het voegt niets toe.'

	Objecten	Omschrijving betekenis
1	foto's straatbeelden	vertellen veel over het dagelijks leven voor de oorlog; zijn uniek
2	foto's dansschool	naar de dansschool kwamen jongeren uit de wijde omgeving; velen hebben elkaar hier ontmoet; roept herinneringen op bij veel mensen
3	bidprentjes	deels uniek, zijn van belang voor mensen die op zoek zijn naar hun voorouders
4	foto's dorpsfeesten, school en brandweer	deels unieke foto's uit de jaren vijftig en zestig, slecht beschreven, maar misschien nu nog in de herinnering van oudere inwoners
5	documentatie verenigingen	het verenigingsleven was belangrijk, deze documentatie biedt veel aanknopingspunten voor onderzoek
6	voorwerpen timmerwerkplaats	de timmerwerkplaats was een begrip in het dorp; de hele inventaris is bewaard; de nog bestaande werkplaats komt misschien in handen van de heemkundekring
7	bibliotheek	nagenoeg alle publicaties over de eigen plaats, wil je als naslag bij de hand hebben
8	knipselarchief	bewaren als naslagwerk, maar deels ook elders digitaal beschikbaar
9	kandelaars en kerkbanken	afkomstig uit de afgebroken kloosterkapel
10	foto's monumenten	foto's van slechte kwaliteit, grotendeels niet uniek
11	voorwerpen touwslagerij	niet compleet, niet goed gedocumenteerd
12	huisraad	schenkingen van allerlei verschillende personen uit verschillende tijden, slecht gedocumenteerd

(/image/2021/6/18/schermafbeelding_2021_06_18_om_15_53_28.png%28%29%28CA0BDE83369CFE721DEF918CA67B199F%29.jpg).

Ranglijst betekenis objecten/groepen objecten. (Bron: Annette Gaalman, Erfgoed Brabant)

(<http://creativecommons.org/publicdomain/mark/1.0/deed.nl>).

Deze ranglijst is heel belangrijk, omdat je aan de hand daarvan de vraag gaat beantwoorden wat je met de collectie wil doen. Als eerste ga je dan kijken naar de ideeën en wensen van de organisatie in het algemeen. Wat heeft de organisatie voor de komende jaren als richting voor ogen? Dat kan b.v. zijn een nieuwe ruimte betrekken waar bezoekers ontvangen kunnen worden, en waar ook ruimte is om de collectie te beheren. En de wens kan uitgesproken zijn om de inwoners en andere belangstellenden ook beter digitaal te bereiken. Wat betekent dit voor de collectie? Het is heel praktisch om nu een actielijst te maken, aan de hand van het schematisch overzicht van de collectie, de ranglijst en de beleidsvoornemens.

	Actie	Wie	Wanneer
1	Overleg met gemeente over timmerwerkplaats; verhuizing inventaris timmerwerkplaats daarnaartoe; plan maken voor inrichting timmerwerkplaats en fondsenwerving	bestuur	zomer 2021
2	Gereedschap timmerwerkplaats en kandelaars en kerkbanken checken op houtworm, veilig stellen en registreren opstarten	werkgroep museum	zomer 2021
3	Indien verhuizing doorgaat eerste tentoonstelling maken over timmerwerkplaats en andere ambachten in het dorp, o.a. aan de hand van de straatbeelden	werkgroep tentoonstelling	zomer/najaar 2021
4	Afstotingsplan maken voor touwslagerij en huisraad	werkgroep museum	najaar 2021
5	Foto's dansschool die in slechte staat zijn indien mogelijk conserveren	fotowerkgroep	zomer 2021
6	Digitaal toegankelijk maken van de foto's (straatbeelden, dansschool, dorpsfeesten, school en brandweer)	fotowerkgroep	2021-2024
7	Tentoonstelling dansschool voorbereiden en oproep doen om verhalen over ontmoetingen in de dansschool vast te leggen	werkgroep tentoonstelling	2022
8	Bidprentjes die niet elders al ontsloten zijn digitaal toegankelijk maken	werkgroep bidprentjes	2021-2024
9	Eerste ordening in documentatie verenigingen afronden	archiefwerkgroep	2021-2022

(/image/2021/6/18/schermafbeelding_2021_06_18_om_15_53_41.png%28%29%28501DD0317464FF22852733A23A6599AC%29.jpg).

Richtinggevend deel van het collectieplan. (Bron: Annette Gaalman, Erfgoed Brabant)

(<http://creativecommons.org/publicdomain/mark/1.0/deed.nl>).

Zo is dan een weloverwogen uitgangspunt gecreëerd voor het werken met de collectie. Houd het kort, houd het overzichtelijk, en maak bijstellingen waar nodig. Het moet vooral een praktische en actuele leidraad zijn, die voor iedereen in de organisatie beschikbaar is. Het stuurt het werk op een prettige manier, het schept orde, en het geeft ook beter zicht op wat van grote betekenis zou zijn om nog toe te voegen aan de collectie.

Daarmee zijn de problemen die Willem Frijhoff voorziet, in dat proces van selectie, ordening en betekenis geven, niet weggewerkt, maar wel werkbaar gemaakt. En leidt het hopelijk tot de tevreden constatering: handig, zo'n collectieplan!

En nu aan de slag!

Nog even de vragen op een rijtje die je als organisatie beantwoordt in je collectieplan:

- Wat hebben we en waarom? Dit is het beschrijvende deel

- Wat willen we ermee en wat moeten we dan doen? Dit is het sturende deel

Je maakt een collectieplan meestal voor een periode van ca. 4 jaar, maar dat kan ook langer of korter zijn. Het moet behulpzaam zijn bij de planning van het werk aan het collectiebeheer en de presentatie van de collectie.

Voor een uitgebreidere toelichting kun je de *Handreiking Een Collectieplan schrijven? Dat doe je zo!* (<https://www.cultureelerfgoed.nl/publicaties/publicaties/2021/01/01/een-collectieplan-schrijven-dat-doe-je-zo>), raadplegen.

En er zijn online heel wat collectieplannen te vinden van musea en heemkundekringen in Brabant. Bekijk ze ter inspiratie:

- Natuurhistorische en Volkenkundig Museum Oudenbosch (http://www.nvmoudenbosch.nl/images/bestuur/collectieplan2013_site.pdf).
- Museum 't Oude Slot (<https://www.museumoudeslot.nl/files/collectieplan-museum-versie-17042019-1.pdf>).
- Heemkundekring Vehchele (<https://vehchele.nl/home/collectieplan-febr-2020/>).
- Heemkundige Kring "De Vyer Heertganghen" Goirle (<http://www.heemkundekring-goirle.nl/heertganghen/wp-content/uploads/2018/02/Beleidsplan-Heemkundige-kring-Goirle-2017-2020.pdf>).
- Speelgoed- en Carnavalsmuseum 'Op Stelten' (<https://www.speelgoedmuseum.nl/upload/BELEIDSPLAN%20%202015-2020.pdf>).

Wil jij je collectieplan ook als voorbeeld delen, of heb je vragen over het schrijven van een collectieplan? Neem contact op met helpdesk@brabantcloud.nl (<mailto:helpdesk@brabantcloud.nl>).